

Jiří Cukr, Bílá vrána v černém šatě. Životní pouť Františka Jana Kroihera (1871-1948). Rigorózní práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Ústav archivnictví a pomocných věd historických. České Budějovice 2016, 321 stran bez příloh.

Oponentský posudek

Římskokatolický kněz a český agrární politik František Jan Kroiher je dnes téměř zapomenutou postavou, přestože ovlivňoval domácí veřejné mínění v první polovině 20. století a patřil k elitě první ČSR. Skutečnost, že je tomu tak do značné míry neprávem, dokazuje předkládaná rigorózní práce Jiřího Cukra. Představuje „svého“ Kroihera v rozličných podobách, mapuje jeho čínorodý život a dokládá, že jeho názory nabízejí svěbytný pohled na novodobou českou politiku, hospodářství a publicistiku. Netřeba připomínat, že se jedná o první ucelenější pokus zmapovat Kroiherův životní úděl. Je to tedy téma vhodně zvolené, neboť osobitý Jihočechem si zaslouží fundovanou monografii.

Pramenná základna, na jejímž podkladě je práce sepsána, si zaslouží bezesporu ocenění. Je dobrým příkladem toho, jak v takovýchto případech postupovat. Autor s velkou pilí shromáždil, prostudoval a interpretoval množství pramenů různé provenience. Přitom se nemohl spolehnout na pozůstalost Kroihera, který navíc neměl mnoho smyslu pro zakládání osobního archivu. Neutěšená je rovněž situace ohledně písemností agrární strany, z jejíž činnosti se nám zachovalo pouhé torzo, a to ještě bez valné vypovídací hodnoty. Nezbyvalo proto než prostudovat četné fondy v centrálních archivech (Archiv České národní banky, Archiv hlavního města Prahy, Archiv Národního muzea, Archiv Poslanecké sněmovny, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Národní archiv, Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR). Zde se nabízí otázka, jestli by se nějaký drobný kroiherovský střípek rovněž nenašel v Archivu Kanceláře prezidenta republiky. Důkladný přístup k heuristice je obzvláště patrný z pramenů zachovaných v regionálních archivech (od Státního oblastního archivu v Třeboni přes rozličné státní okresní archivy v jižních Čechách až po Římskokatolickou farnost Ledenice). Nezůstaly opomenuty ani publikované prameny, kroniky a především různorodý dobový tisk. V některých pasážích práce je hojně využíván, ale přesto ještě zůstává nevytěženým zdrojem poznání Kroiherových veřejných i soukromých aktivit. V případě agrární strany bych rozhodně více zohlednil deník Venkov, pomíneme-li periodika demokratických stran, tak snad by nebylo od věci se více podívat na to, jak vnímala Kroihera krajní levice (KSC) a krajní pravice (NOF). Svědomitý a poctivý přístup se kladně promítá do celého pojednání. Archivní materiál, který autor bezpochyby dobře zná, by si ale zasloužil detailnější kritický rozbor, než jaký nacházíme v závěrečném komentáři. Práce je poté doplněna seznamem zkratk, jmenným rejstříkem a obrazovou přílohou, čítající pětapadesát vcelku vhodně zvolených položek.

Struktura práce je promyšlená, logická a přehledná. V šesti kapitolách, které jsou dále vhodně vnitřně členěny, podává autor zasvěcený pohled na Kroihera a jeho dobu. V první z nich je nastíněno Kroiherovo dětství, mládí a bohoslovecká studia v Českých Budějovicích. Potěší jeho náklonnost k historii, i když jej posléze opustila, ale naopak se prohloubil zájem o národnostní, národohospodářskou a sociální problematiku, jistým deficitem pak přece jen zůstala jazyková vybavenost. Ve druhé kapitole, v níž je zachycena jeho kněžská dráha, a to pouze ve třech farnostech (Blatná, Borovany, Ledenice), se vcelku podařilo zachytit jeho působení, jímž si získával nejen četné příznivce, ale i odpůrce, kteří mu vyčítali jeho politické angažmá v agrární straně. Obratný řečník, věnující se národohospodářským otázkám, se výraznou měrou podílel i na rozkvětu těchto obcí, zvláště pak Ledenic, kam přišel v květnu 1914. Jestliže za první republiky byly jeho zásluhy poněkud nadsazovány (viz přejmenování místního náměstí), tak po válce se mu dostalo účelového obvinění (viz František Hajer)

a po únoru 1948 měl být zapomenut a přetrvaly jen různé invektivy typu, že „člověk nemající peněz, nemá žádné hodnoty“. Snad by si o něco větší pozornost zasloužil pohled do místní politiky a reflexe volebních výsledků, které dokládají, že Ledenice nebyly agrárnickou obcí. Znalost místních reálií, s nimiž je autor detailně seznámen, však patří k výrazným kladům celého pojednání. Pracuje s různými typy pramenů, nezastírá, že ne vždy byla jeho snaha úspěšná, např. při dohledávání úmrtního listu a poslední vůle.

Třetí kapitola představuje Kroihera jako reformátora církve. V hnutí Katolické moderny, Zemské jednotě katolického duchovenstva v Království českém a Jednotě katolického duchovenstva československého sehrával důležitou roli a náležel mezi nejčelnější představitele, což mu přinášelo sympatie, ale i nepochopení a různé potíže. Jeho reformátorské úsilí je tu opět zachyceno věcně, opřené o odbornou literaturu a výstižně prokládané korespondencí, kterou Kroiher udržoval s celou řadou přátel, jako byli Jindřich Šimon Baar nebo František Teplý. V okamžiku, kdy již Kroiher opustil myšlenky na reformy uvnitř římskokatolické církve, spěje tato kapitola snad až příliš rychle ke svému konci, nebylo by od věci více připomenout, jak na své počínání nahlížel s odstupem let. Je velmi přínosné, že autor zařadil jako samostatnou kapitolu Kroihera coby národohospodáře a družstevníka. Bez toho totiž není možné porozumět povaze a rozmachu agrární strany, ani vzestupu samotného Kroihera. Lidé na venkově nemuseli mít agrárníky nutně v oblibě, ale oni si je získali rozvětvenou sítí zájmových a přidružených organizací, jež jim usnadňovaly hospodaření. V tom totiž tkvěl jeden z hlavních předpokladů jejich vzestupu, tedy přesvědčení, že politika má mít základ hospodářský a různými cestami je třeba pomoci zemědělství a venkovu. Autor se oprávněně zaměřil zejména na Ústřední jednotu hospodářských družstev, ale připomíná i některé jiné organizace a korporace, jako byla třeba Agrární banka. Dokáže vystihnout to podstatné, nezabíhá do nadbytečných podružností, je si dobře vědom širších souvislostí a dobového kontextu, byť někdy se Kroiher z textu trochu vytrácí. Zmínky o možném ministerském postu netřeba vůbec přeceňovat, nemají vážnější opodstatnění ani za Rakousko-Uherska, ani za první ČSR.

V páté kapitole nazvané Agrární politik je Kroiher vylíčen na pozadí vzestupu a pádu agrární strany. Nepočtená skupina kněží, kteří působili ve stranickém vedení, by si zasloužila stejnou pozornost, jako tento kanovník a děkan v Ledenicích. Přínosné jsou zejména pasáže, které se dotýkají jihočeského regionu, nechybí ani připomenutí dlouholeté česko-slovenské spolupráce a činnosti v Revolučním národním shromáždění. Stěžejní je jeho působení v senátu, v němž zasedal nepřetržitě v letech 1920 až 1939. Nebylo to úplně obvyklé, ale za dvacet let první ČSR nestačilo dojít ke generační výměně a jihočeský kněz měl pevné postavení v hlavní státoporné straně, která byla pilířem všech koaličních vlád. Ve straně patřil ke stoupencům Antonína Švehly a posléze Rudolfa Berana. Ve druhé polovině třicátých let se už musel potýkat se zdravotními potížemi, které ho trápily. Vztah agrárníků a Edvarda Beneše byl komplikovaný. V některých pasážích, např. věnovaných Benešově prezidentské volbě 1935 bych volil trochu jiné formulace, ale autor se drží zažitého pohledu. Nepsal bych, že řada agrárních politiků stanula před soudem a byla odsouzena. V naprosté většině byli propuštěni, neboť se jednalo o neopodstatněná obvinění. Ostatně slouží ke cti Kroihera, že sepsal 10. dubna 1947 prohlášení ve prospěch Ferdinanda Klindery, v němž uvedl, že celá obžaloba je „buď politickým hodným omylem, nebo výronem revolucí vybičovaných vášní.“ Jinak je ovšem potěšující, že se autor nespokojil s pouhým popisem událostí. Neschází mu totiž schopnost uvážlivé interpretace, která mu umožnila Kroiherovo působení zachytit v četných jemných konturách a představit ho v uceleném, promyšleném a korektním výkladu. Svědčí o tom i šestá kapitola, v níž se věnoval Kroiherově publicistice a mecenášství. V tomto ohledu měl opravdu štěstí, protože Kroiher napsal a publikoval nespočet příspěvků v periodikách katolického a náboženského charakteru, v družstevních

tiskovinách a v rozvětveném agrárním tisku. Tím se odlišoval od jiných agrárních předáků, kteří zdaleka nebyli tolik činní, jako jejich jihočeský kolega. V práci nechybí ani pokus o rozbor jeho publicistiky, připomenuty jsou knihy a sborníky spojené s jeho jménem a neposlední řadě i jeho proslovy a řečnické výstupy. Jak autor připomíná, tak knihy a starožitnosti byly jeho velkou zálibou, přičemž jako v mnoha jiných případech byla bohatá knihovna po jeho smrti rozkradena. Je jen dobře, že na závěr byl Kroihner představen i jako mecenáš a filantrop. Sympatické pojednání má četné klady, které záměrně už ponechám stranou. Jen bych rád vyzdvihl i příkladnou editorskou práci, o čemž svědčí odkazy a biogramy jednotlivých osobností v poznámkovém aparátu.

Dávám ke zvážení, jestli by si více pozornosti nezasloužila druhá republika. Její tragický ráz a vnitřní rozporuplnost bývá již nahlížena z rozličných úhlů pohledu, přičemž Kroihner stále ještě působil ve vrcholné politice, byť už nemocen. Do jisté míry to platí i pro období Protektorátu Čechy a Morava, kde bych rád o něm věděl více, i když jsem si vědom, jak je to obtížné. Jistě by si i leccos dalšího zasloužilo pozornost o tomto muži, k němuž má pisatel sympatie, ale dokázal si udržet patřičný odstup. Zásluhou Jiřího Cukra máme k dispozici první Kroihnerovu monografii s výmluvným názvem a s pěkným dodatkem o zeleném čtyřlístku v zobáku. Snadno se opraví některé drobné nepřesnosti, např. prezident Beneš neodcestoval do exilu 5. října 1938. Příznivé hodnocení práce to ovšem nemůže ovlivnit. S potěšením naopak konstatuji, že práce by si zasloužila být po drobných úpravách publikována, aby se s ní mohli seznámit nejen historici, ale i širší čtenářská veřejnost.

Rigorózní práce Jiřího Cukra je zdařilou monografií, která obohacuje naše poznání novodobých českých dějin. Není pochyb o tom, že autor prokázal znalost doby a událostí, schopnost tvůrčí a kritické práce s prameny, které dokáže věcně interpretovat. Doporučuji proto, aby rigorózní práce byla přijata k obhajobě.

V Praze 30. srpna 2016

PhDr. Jaroslav Rokoský Ph.D.